

Rudolf Brajčić

ŠTO SE TO DANAS ZBIVA OKO MARIJE?

Starac Šimun je u evanđeosko vrijeme izrekao proročanstvo na Isusovu i Marijinu adresu: »Gle! Ovaj je određen za propast i uskrsnuće mnogih u Izraelu, za znak kojemu će se protiviti — a tebi će samoj mač probosti dušu« (Lk 2, 34—35). Na prvi pogled čini se da je situacija danas obratna. Marija je određena »za propast i uskrsnuće mnogih« u Crkvi, a Isusu »mač probada dušu«. Taj sud, koji proizlazi iz prvog dojma o današnjoj situaciji, hoće reći da je današnja situacija u mariologiji i marijanskom štovanju tragična, jer u njoj radi mač, makar u ovaj čas u Isusovoj duši, i da je anomalijaska, jer da je sve u redu, mač bi oštricom dodirivao Marijinu dušu, a ne Kristovu.

To je sud na temelju prvog dojma i kao takav bi trebao da stvar pogađa u srce, ali ga ipak treba preispitati. To je duhovit sud i kao takav uperen protiv nekih pa se s njim prebrzo složiti značilo bi izvrći se opasnosti pre naglašeno jednostranog suprotstavljanja, inače simpatične pogreške u današnje vrijeme, u kojemu reakcionarno zauzimanje stavova vrijedi kao najlakše sredstvo da se čovjek afirmira pred sobom i pred drugima te da se ušanči i bezbrižno smjesti u onome što mu godi.

K tome, ove godine krećemo u 14. stoljeće našeg savezništva s Bogom, koje započeše naši pradjedovi naselivši se u lijepoj našoj domovini, dodijeljenoj im od Providnosti. Krećemo i u 14. stoljeće marijanskog kulta među Hrvatima, koji je cvao oko Marijinih svetišta odmah u prvim stoljećima (Gospa od Otoka) pa poslije uzduž cijele povijesti (Gospa Trsatska, Marija Bistrica, Gospa Sinjska, Marijino svetište u Tekijama, Olovu, Komušini, Voćinu, Širokom Brijegu, Majka Božja Remetska, Go-

spa Jeruzalemska, Gospa od Škrpjela, Gospa Lurdska u Vepricu itd). Sva su ta svetišta živa. Neka su pravi bedemi religioznosti, a oko drugih vrije vjerski život većeg ili manjeg teritorijalnog kruga. Ona svjedoče da je Božji narod u Hrvatskoj Marijin narod, da je on to bio i da je on to još i danas. A budući da povijest obvezuje, i to ne samo kao buditeljica narodnog ponosa, nego u prvom redu kao nositeljica horizonta budućnosti, treba da krećući danas u budućnost obratimo posebnu i poblizu pažnju marijanskoj situaciji u Katoličkoj Crkvi, kako bismo svojim suvremenicima osigurali crkveni ili bogonarodni, koncilski i papinski marijanski kult, bez natruha bilo starih, bilo novih devijacija, temeljenih na više-manje individualnim intelektualnim prohtjevima ili infrareligioznim procjenama, kao jamstvo zdrave i snažne Marijine prisutnosti u budućnosti među Božjim narodom ovdje. Doista bi bila šteta kad bismo se zbog danas očitih stvarnih i mogućih razmimoilaženja u marijanskim teoretskim i praktičnim pitanjima nekako izgubili i počeli među sobom sporiti, pa kad bismo onda ostali bez one možda najjače, ako ne i jedine, inspirativne povijesne kohezione snage našega jedinstva, skrivene u složnom štovanju blažene Djevice, koje je značajno za naš narod.

Stoga bismo ovdje htjeli potanje izložiti ono što se zbiva oko Marije u Crkvi, koje se tendencije tu očituju, oko čega se pojavljuju nesporazumi, a nadasve kuda danas kreće zdrav marijanski smjer. Učinit ćemo to donoseći uvid u marijansku situaciju neposredno pred Koncil, uvid u mariološki koncilski zahvat i uvid u pobudnicu Pavla VI. *Mariialis cultus*, a onda ćemo pokušati da kažemo što danas ugrožava marijansko štovanje.

1. Stanje nauke o Mariji u vrijeme Sabora

Prije nepunih dvadesetak godina mariologija, teološka refleksija o liku Majke našega Gospodina, bila je bar kvantitativno najobrađenije polje teologije na rimokatoličkom području.¹

Razvoj nauke o Mariji tekao je od 1850. neprekidnim razvojem do 1950., dakle, puno stoljeće. Bio je to val marijanske misli, koji je gotovo do vratiju Sabora sve više rastao. Poticaj mu je dalo dogmatiziranje Bezgrješnog Začeca Marijina (1854.), a vrhunski domet označilo opet jedno dogmatiziranje. Bilo je to proglašenje Uznesenja Marijina na nebo vjerskim člankom (1954.). Pape su svojim enciklikama o Mariji pratili taj razvoj teološke misli i ujedno je izazivali na nova istraživanja. Zbila su se u to vrijeme i Marijina ukazanja (sv. Katarini Labouré 1830., La Salette 1846., Lurd 1854., Fatima 1917.), koja su teološkoj misli pribavila simpatiju masa.²

¹ W. BEINERT, *Heute von Maria reden?* Kleine Einführung in die Mariologie. Herausg. von der Domschule Würzburg. Herder, Freiburg—Basel—Wien 1974, str. 11.

² H. M. KOESTER, *Mariologie im 20. Jahrhundert u Bilanz der Theologie im 20. Jahrhundert*, Band III, herausg. von H. Vorgrimler und Robert Vander Gucht, Herder, Freiburg—Basel—Wien 1970, str. 127—128.

Ne smijemo zaboraviti ni na utjecaj marioloških kongresa na raznim razinama, narodnim i međunarodnim. To su posebno međunarodni kongresi u Fribourgu 1902., Rimu 1904., Einsiedelnu 1906., Saragossi 1908., Salzburgu 1910., Trieru 1912., Buenos Airesu 1948., Rimu 1950., Fatimi 1951., Rimu 1954., Lurdu 1958., Santo Domingu 1965. i tako dalje.³

Taj je mariološki razvitak vođen velikim brojem izdanja raznih vrsta. Posebne bibliografije bilježe godišnje na tisuće knjiga i članaka u znanstvenim časopisima.⁴ Godine 1959. R. Laurentin napominje u uvodu u svoju bibliografiju da bi iscrpni popis svih radova u razdoblju 1850-1950. obuhvatio oko 100.000 knjiga, ne uzevši u obzir druge radove.⁵ Objelodanjeni akti međunarodnog kongresa u Rimu (1950.) obuhvaćaju 13 svezaka, onoga iz godine 1954. (Rim) 18 svezaka, a onoga iz godine 1958. (Lurd) 16 svezaka.

Osnivala su se posebna društva teologa za proučavanje marioloških pitanja. Tako u Belgiji 1931., u Francuskoj 1935., u Španjolskoj 1940., u Portugalu 1945., u Kanadi 1948., u Sjevernoj Americi 1949., u Njemačkoj 1950., u Poljskoj 1954., u Kolumbiji 1958. Sva ta društva objavljuju referate svojih zasjedanja.⁶ U Rimu je 1940. pod vodstvom našeg franjevca o. Karla Balića pri Antonianumu nastala *Marijanska franjevačka komisija*, koja je 1950. prerasla u *Međunarodnu marijansku akademiju*, a 1959. dobila je naslov *Papinska međunarodna marijanska akademija*. Godine 1950. i salezijanci osnivaju svoju akademiju: *Marijanska salezijanska akademija* u Torinu. Iste su godine iz svog Generalnog centra studija u Rimu serviti stvorili *Bogoslovski fakultet »Marianum«* s istoimenim časopisom. U Americi marijanisti usmjeravaju svoje sveučilište Dayton (Ohio) prema mariološkim istraživanjima.⁷

Recimo nešto i o obilježju tog mariološkog razdoblja.

Plima mariološke misli u doba Sabora obilježena je kontroverznošću, tom temeljnom oznakom opće predsaborske teologije, i s obzirom na svoj bujan zaseban rascvat, nekim vlastitim crtama.

Predsaborska mariologija je, kao i opća teologija, *kontroverzna*. U svom nastojanju i rastu ne nastoji se suzdržati od odgovora na držanje protestanata prema Mariji pa se katkad stječe dojam da sebe želi definirati odnosom prema njihovim mariološkim postavkama. Iz tog proizlazi neko podsvjesno uvjerenje da mariologija napreduje to više što se bolje može pokazati koliko se razlikuje od protestantske misli o Mariji. Težnja

³ Usp. H. M. KOESTER, nav. dj., str. 128.

⁴ Usp. W. BEINERT, nav. dj. str. 11. G. BESUTI, *Bibliografia mariana*, 3 sveska, Rim 1950—1958.

⁵ R. LAURENTIN, *Court traité de théologie mariale*, P. Lethielleux, Paris 1959, str. 149.

⁶ Kod nas je osnovan za iste svrhe 1974. godine *Hrvatski mariološki institut* pri Katoličkom bogoslovskom fakultetu u Zagrebu.

⁷ Vidi H. M. KOESTER, nav. dj., str. 128.

za teološkim učvršćivanjem i novim proširenim osvjetljivanjima Marijinih privilegija i časnih naslova kao da to uvjerenje i nehotice razotkriva. Slijedeći misao da je u ekumenskim pitanjima najbolje reći istinu, smjelo iznosi razlike u nauci o Mariji između nas i protestanata. Ističe središnju ulogu pravovjernosti u mariologiji za ostali fundus katoličkih dogmi. Protestanti, npr. Karl Barth, to dobro uočavaju i na to reagiraju.⁸

Iako predsaborska mariologija nije izbjegla kontroverznost, ne smijemo misliti da se iscrpljivala u kontroverziji i da joj je bilo baš do kontroverzije s protestantskom odijeljenom braćom. Toj je mariologiji zbilja bilo stalo do Marije. Velika ljubav prema samom predmetu koji su mariolozi proučavali ujedno tumači toliko obilje marioloških radova. Svojim pak produbljivanjem Sv. pisma i istraživanjem predaje stvarala je ekumensku klimu i prema Istoku i prema Sjeveru.

Imajući pred očima s jedne strane bujan mariološki razvitak u posljednjih stotinu godina, bogatu literaturu koja ga je pratila, mnogobrojne ustanove i društva koja su ga svjetovala, a s druge strane opću teologiju koja ide uhodanim tempom i obujmom, možemo reći da predsaborska mariologija predstavlja neku vrstu *specijalizacije* u teologiji. K Mariji se pristupalo sa svih strana i ispitivalo sve do sitnica. No što je to značilo? »Specijaliziranje mariologije vodilo je njezinu otkopčavanju od ostalih grana teologije. Prijetila joj je opasnost da izgubi svoje korijenje. Tako se piljilo u Marijino lice da je to ugrožavalo pogled na Kristov lik, koji drži na rukama. Marija se ne smatra više ženom vjere, nego bogolikom osobom.«⁹ Te su riječi malo trpke. No, svakako je istina da predsaborska mariologija nije pravodobno uočila koje su sve promjene nastale u općoj teologiji, dok se ona bavila specijalizacijom, pa je tako ostala bez novih kristoloških i pneumatoloških vidika, bitnih za današnje gledanje na događaj spasenja i njegovo priopćavanje današnjem čovjeku.¹⁰

Na stanovit način odsječena od korijena *analitičkim* postupcima, sve je više usitnjavala svoje teme. To je s jedne strane mamilo maštu, da uskoči na mjesto misli, kad ova više nije mogla dalje, pa da maštanjem ispunji prazninu¹¹, a po drugoj strani ni uz najiskrenije napore misli nije se moglo doći do jedinstvenih mišljenja u pogledu važnih pitanja kao što je, na primjer, pitanje Marijina sudjelovanja u otkupljenju ili u pitanjima smisla raznih Marijinih naslova.

⁸ K. BARTH, *Dogmatik* 1/2, Zollikon 1938, str. 157.

⁹ W. BEINERT, nav. dj., str. 13. O. van den BERGHE, *Marie et la sacerdoce*, Paris 1875, zove Mariju »na izvjestan način četvrtom osobom Presv. Trojstva« (str. 32). O epitetu »božica« usp. J. J. BOURASSE, *Summa aurea*, Paris 1862, svezak IX, str. 1085. Usp. BEINERT, napomena I, 4 na str. 111.

¹⁰ Vidi R. BRAJČIĆ, *O stanju dogmatike poslije Koncila*, *Obnovljeni život* 5 (1973) 412--434.

¹¹ Tako je J. PATSCH, *Maria, die Mutter des Herrn*, Einsiedeln 1953. pisao: »Čovjek može prihvatiti da je bila lijepa i predstavljala ideal ljepote svoga naroda.« Kako je, dakle izgledala? »Blage, tamne, sjajne oči, plava kosa, zdravi i bijeli zubi, purpurne usne, fino modularane grudi« (str. 48). Usp. W. BEINERT, nav. dj., str. 14.

Uz bujan rascvat predsaborske nauke o Mariji treba spomenuti i brojna hodočašća u Lurd, Fatimu i u ostala svetišta širom kršćanskog svijeta, pa poslijeratno svjetsko putovanje Majci Božjoj Fatimskoj, dok se u srednjem vijeku pretežno hodočastilo u Svetu zemlju, u Rim, na grobove sv. Petra i Pavla, sv. Jakovu u Camposteli. Osnivaju se mnoge marijanske bratovštine, nadbratovštine, kongregacije. Od 1920. do 1929. osnovano ih je 24. Njima su se pridružila masovna marijanska udruženja ili pokreti. Vojska Bezgrješne o. Maksimilijana Kolbea 1917. s više od dva milijuna članova, Marijina legija Franka Duffa 1921. s milijunskim članstvom u više od tisuću biskupija, Plava legija 1947., koja 1959., nekoliko godina pred Sabor, ima 15 milijuna članova. Množe se razne pobožnosti i intenzivno se sprovode.¹²

Što se u to vrijeme prigovara marijanskom štovanju?

Marijansko štovanje teži da bude središnje, da ima hegemoniju u duhovnom životu, da bude totalitarno. Treba ljubiti Djevicu, gajiti njezino štovanje, a ostalo na razini osobnog života i na razini apostolata i dobra Crkve već će doći. Kao da vlada raspoloženje: treba samo proglašavati nove dogme o Mariji, posvetiti svijet njoj, uvesti nove pobožnosti i problemi Crkve će biti riješeni. Toj se tendenciji suprotstavlja druga tendencija, koja zahtijeva angažiranje u svijetu. Jedno pak s drugim u to se vrijeme teško spaja. Prigovara se da u marijanskoj pobožnosti vlada materijalizacija, katkad do granice praznovjerja. Odveć je sentimentalna, počiva na mitu o »vječnom ženstvu« u dobrom smislu te riječi, podliježe lakovjernosti.¹³

2. Marija na Saboru

Na poziv Ivana XXIII., upravljen biskupima i katoličkim fakultetima da pošalju prijedloge za teme najavljenog Sabora, stiglo je oko 2000 odgovora. Oko 600, dakle 30%, zahtijevalo je da Sabor bude usmjeren mariološki, a oko 400 njih očekivalo je koju definiciju o Mariji. Pri tom je 300 predlagača mislilo na Marijino posredništvo. Na temelju toga je Pripravna teološka komisija izradila posebnu shemu o Mariji pod naslovom »Blažena Djevica Marija, Majka Božja i Majka ljudi«. To je sve razumljivo ako imamo pred očima stanje u mariologiji i raspoloženje prema Mariji prije Sabora.

Međutim, znamo da Sabor nije bio mariološki, nego ekleziološki, da nije donio nijedne definicije o Mariji, da je posredništvo Marijino bilo predmetom napetih rasprava, da je shema o Mariji završila s 8. poglavljem Dogmatske konstitucije o Crkvi. Obrada pak 8. poglavlja Konstitucije o Crkvi razlikuje se od dotadašnjeg obrađivanja mariologije. Zazire od teoretskih nadogradnja, sva počiva na Sv. pismu, koje egzeget-

¹² R. LAURENTIN, *La question mariale*. Éditions du Seuil, Paris 1963, str. 15—16.

¹³ R. LAURENTIN, nav. dj., str. 81—89.

ski ne tumači, želeći nas izložiti Duhovoj viziji Marije, kakva je živjela u prvoj Crkvi.

Posebnu pažnju poklanja Ocima, no ne ide za tim da mehanički donese otačke elemente, nižući ih bez veze jedne uz druge, nego nastoji ući u vjeru Otaca, u njihov zor vjere. Zor nije vezan uz rezultate znanosti. Mogao je u Ocima biti dublji i bogatiji nego u nama, »opterećenima« modernim znanostima. Referencije istočnih Otaca češće susrećemo nego referencije latinskih Otaca. Omjer je 21:13. Uz ekumenske razloge smijemo za osvjetljenje toga omjera spomenuti i činjenicu da je mariologija istočnih Otaca, kao i njihova teologija uopće, više mistična, građena na zoru.

Oci ne znaju za izraz »marijanska pobožnost«. Za njih je pobožnost prema Mariji činila dio liturgije. Samostanskim načinom života radale su se pomalo počev tamo od 6. stoljeća razne pobožnosti izvan liturgije. Pobožnost prema Mariji izbila je na prvo mjesto i s obzirom na masovnost tih pobožnosti. Sabor se vraća otačkoj praksi. Stoga je mariološki saborski tekst protkan liturgijskim izričajima.

Znajući da je Marija jedan od krupnijih *ekumenskih problema*, saborski tekst o Mariji ide za tim da svi kršćani uvide da nam je Marija svima u prvom redu temelj radosti i nadahnuti izvor molitve, a tek na drugom mjestu predmet o kojemu imamo različita mišljenja. Stoga nastoji sluh svih upraviti na evanđeoske zvukove, a ne na polemičke tonove. Ne ide, doduše, za kompromisom u nauci, ali ni teologiju ne shvaća važnijom od sreće naše odijeljene braće, od njihova vječnog i vremenitog spasenja.

U tekstu se, konačno, osjeća stanovito ograđivanje od papinskih prethodnih marijanskih enciklika. U poglavlju o Mariji nema npr. izraza »kanal milosti« (Pio X.), »riznica milosti« (Lav XIII., Benedikt XV.). Poglavlje ne govori o »majčinskim pravima«, kojih se Marija pod križem morala odreći (Benedikt XV.) ni o »prikazanju svoga Sina« na drvu križa (isti papa). Mjesto o »neposrednom sudjelovanju u objektivnom otkupljenju«, kako običavaju govoriti teolozi, saborski tekst govori o »povezanosti Majke i Sina vjerom i ljubavi, posebno pod križem«.

Saborski nauk o Mariji u glavnim crtama možemo prikazati ovako¹⁴:

Rođenjem od Marije Sin Božji je sišao u ljudsku povijest. Marija predstavlja ona vrata kroz koja je Sin iz vječnosti stupio u konkretni povijesni splet. Krista u povijesnoj dimenziji ne možemo drukčije izraziti nego da je on onaj čovjek koji je sin Marije, kćeri židovskoga naroda. Dakle, samo marijanski. Pri tome Marija nije samo izvor jednog čovjeka više, jednog ljudskog dinamizma više, nego je izvor otkupitelja svijeta, izvor otkupiteljskog dinamizma cjelokupne ljudske povijesti. Marija, naime, ne stoji u vezi s bilo kakvim utjelovljenjem nego s otkupiteljskim utjelovljenjem, incarnatio redemptiva (br. 52).

¹⁴ O mariologiji općenito na Drugom vatikanskom koncilu vidi T. ŠAGI-BUNIĆ, *Mariologija Drugog vat. koncila*, Bogoslovska smotra 1 (1974), str. 44—46.

U prvom poglavlju Konstitucije o Crkvi oslikane su veze Crkve s Presvetim Trojstvom. I Marija je s njim na poseban način povezana. S Kristom je već prije nego što je postala njegovom majkom, kao ona koja je na uzvišeniji način otkupljena, združena drukčije nego ijedan drugi stvor. Ta ideja tijesnog i nerazdruživog sjedinjenja Marije s Kristom, koje je započelo Marijinim bezgrešnim začecem, a na vrhunac se diglo njezinim bogomajčinstvom, provlači se kroz cijelo poglavlje. Ni u jednom dotadašnjem crkvenom dokumentu ta ideja nije tako naglašena. U odnosu prema Ocu Marija je »premila Očeva kćerka«. Kod nje se egzistencija i Božje djetinjstvo poklapaju. Ona je zamišljena i ostvarena u dimenziji Božje kćeri. Marijinu vezu s Duhom Svetim naš tekst gleda pod vidom uloge Duha Svetoga u Marijinu posvećenju pa je Marija svetište Duha Svetoga. Ne zove je zaručnicom Duha Svetoga, da ne bi zaveo Božji narod na pomisao da je Duh Sveti Isusov otac.

Samo se površnom gledanju može činiti da se Marija time što je postala Bogomajka, što je stekla posebne veze s Presvetim Trojstvom, nalazi izvan i iznad Crkve. Naprotiv, svojim bogomajčinstvom ona je više unutra, više u centru Crkve i u njezinoj jezgri nego što mislimo. Mi smo, naime, Božja djeca po sudioništvu u bogosinovstvu Krista, Marijina Sina pa se tako Marijino bogomajčinstvo odnosi i na nas kao na djecu u njezinu Djetetu. Ne samo bez Krista, nego ni bez Marije ne možemo zamisliti ono što smo kao vjernici, kao Božji narod, kao Božja djeca. Marija pripada bitnom krugu naših misli o nama samima kao o kršćanima, kao o ljudima okrenutim Kristu. Govori se, i to s pravom, o Kristovu egzistencijalu u čovjeku. S tim u vezi treba govoriti i o Marijinu egzistencijalu u ljudima (br. 53).

Marijin lik Sabor pruža na temelju Biblije, a ne teološke refleksije. Opće značajke tog biblijskog prikaza su bespolemičnost, pozitivnost, prozračnost i smirenost. To je sugestivan prikaz, iako obziran i čedan u izrazima. Možda baš zato i sugestivan. Mnogi su biblijski tekstovi, koji se navode, na ovaj ili onaj način prijeporni među tumačima Sv. pisma. Tekst u to ne ulazi. U njemu nemamo znanstvene egzegeze ni znanstvenih tumačenja biblijskih navoda. Nosi naslov: Uloga Blažene Djevice Marije u poretku spasenja. Danas bismo rekli: *u spasopovijesti*. Zapravo, to je kristocentrično oslikavanje Marijina bića, sve tamo od njezine bezgrešnosti, koju valja shvatiti kristocentrički, do stajanja pod križem. Kristocentričnost je tu opipljivija nego igdje. Marija je velika kao Isusova majka, a majka je odnosna kvaliteta. Marija je velika, ukoliko »*pristaje*« da bude Isusova mati, ukoliko se »*posvećuje*« svim srcem djelu svoga Sina, ukoliko s njim i u podređenosti od njega »*služi*« otajstvu otkupljenja (br. 56.).

Da li je Marija pri navještenju znala ne samo za mesijanstvo nego i za božanstvo Kristovo?

Kad je Erazmo zanijekao da je Marija odmah od početka znala za Isusovo božanstvo, Pariško je sveučilište to nijekanje označilo »grubim

nepoznavanjem Evandjelja«, sv. Petar Kanizije »sramnom sumnjom«, Salmeron »bezočnim«, Suarez »heretičnim«.¹⁵

Bibličar S. Lyonnet SI, profesor na Biblijskom institutu u Rimu, misli da s ozbiljnom vjerojatnošću smijemo tvrditi da je u tekstu navještenja govor o Isusovu božanstvu. To svjedočanstvo profesora Lyonnet-a datira iz godine 1965., a objelodanjeno je 1967.¹⁶ Ono je pokoncilsko, dok se Koncil nije hotimično htio o tom izjašnjavati (br. 56).

Da li je Marija vjerovala?

I Marija je vjerovala i samo je u vjeri znala da je majka Božja. Vjera je skok iz vidljivog u nevidljivo, životni rizik, usuditi se. Sve je to Marijina vjera. I ona se usuđuje vjerovati u dramu otkupljenja, i ona prihvaća rizik bogomajčinstva, i ona se prebacuje iz vidljivog u nevidljivo. Živjeti u dijalektici sigurnosti i nejasne otajstvenosti, u dijalektici prisutnosti i odsutnosti otajstva, u dijalektici posve se dati otajstvu i ne biti posve osvojena od njega, u dijalektici biti već ontički i biološki u njemu i čekati na njega, na njegovu potpunu objavu u vječnosti — to je život vjernice Marije. To sve želi reći Koncil, ali to nije njegova novost. Njegova je novost ovo: Marija *raste* u vjeri. Preko 100 saborskih otaca tražilo je da se maknu riječi o Marijinu napretku »na putu vjere« (*in peregrinatione fidei*). Komisija je odgovorila da je to biblijski izraz. I Marija je, dakle, zvana da se zbiva i po zbivanjima tek zbude. Ona je temeljno predanje Bogu objavitelju, koje se ne obavlja jedanput zauvijek, nego koje traje cijelog života. Taj vid na Mariju omogućuje pokoncilskoj teologiji da Marijinu prisutnost na Kalvariji shvati dovršavanjem Marijina majčinstva (*maternitas in consummatione*) i bolje je poveže s Kristovom mukom na križu (br. 58).

A što je s Marijinim djevičanstvom?

Više je saborskih otaca željelo da Sabor deklarira ne samo djevičanstvo u začecu, što se nikada u Crkvi nije dovodilo u pitanje, nego i djevičanstvo u porodu, kako bi se zaštitio aforizam: Djevica prije poroda, u porodu i poslije poroda ili uvijek djevica (*virgo perpetua*). Komisija je mislila da je Marijino neprekinuto djevičanstvo dovoljno iskazala i da je nepotrebno zalaziti u biološko seciranje, koje formula o djevičanstvu prije poroda, u porodu i poslije poroda provodi¹⁷. Čini se da bi saborska formula za Marijino djevičanstvo bila »netaknuta djevica«. To bi odgovaralo formuli »uvijek djevica«, dok bi formula: Djevica prije poroda, u porodu i poslije poroda po Koncilu odveć biologizirala (br. 57).

Što je s Marijinim sudjelovanjem u otkupljenju?

Sabor kaže: Na posve osobit način sudjelovala je u Spasiteljevu djelu (*cooperata est*), br. 61. Sabor se htio više teoretskim načinom izraziti.

¹⁵ C. BALIĆ, *Circa Schema Constitutionis dogmaticae de B. M. V. Matre Ecclesiae*, Typis polyglottis vaticanis 1963, str. 23—24. Usp. *Divinitas* 4 (1960) 123—140.

¹⁶ S. LYONNET, S. I., *L'Annonciation et la mariologie biblique* u *Maria in Sacra Scriptura*. Acta Congressus mariologici-mariani in Republica Dominicana anno 1965 celebrati. Vol. IV De B. V. Maria in Evangeliiis synopticiis. Roma 1967, str. 66.

¹⁷ PHILIPS, *L'Église et son mystère en deuxième Concile du Vatican*. I. II. Desclée, Paris 1968, str. 245.

Ipak pritom ne ide do kraja. Ništa ne govori da li je to sudjelovanje *posredno ili neposredno*. Neki su se saborski oci trsili da se to sudjelovanje konkretnije iskaže, ali nisu imali uspjeha, kao ni kardinal Ruffini. Pozo, profesor na Gregoriani, u svojoj »Mariologiji« veli o saborskom tekstu ovo: »On čvrsto stoji za činjenicom Marijina sudjelovanja u *objektivnom* otkupljenju, i to ne samo time što je dala pristanak na utjelovljenje nego i nečim što je činila pod križem. Da li je pak pod križem učinila nešto više za naše spasenje nego što je obnavljanje »fiata«, koji je izrekla kod navještenja, pitanje je, na koje Sabor nije htio odgovoriti.«¹⁸

Upirući se na Marijinu vjeru, Sabor je odlično povezao Crkvu s Marijom kao njezinim tipom ili modelom. Kao što je Marija vjerom i ljubavlju začela Sina Božjega, tako i Crkva vjerom i ljubavlju rada Božju djecu (br. 63), pri čemu vjera Crkve ovisi o Marijinoj vjeri. »S Marijom se rodila prva osoba Crkve«, piše Godefroy od sv. Viktora, misleći na Marijino rođenje, a mi možemo isto reći misleći na njezinu vjeru.¹⁹ Tako je Marija model vjere u Crkvi, kao što je Abraham bio model vjere u SZ. Abraham u starosti mimo običnih mogućnosti, povjerovavši Bogu, dobiva sina. Marija mimo naravnih mogućnosti na djevičanski način, povjerovavši Bogu, začinje sina. Dijete Abrahamove čudesne plodnosti nosilac je obećanja. Dijete Marijine čudesne plodnosti bit će sin Previšnjega i njegovo kraljevstvo neće imati svršetka. Abraham stoji na početku starozavjetnog poretka, starozavjetnih obećanja i svojom vjerom nosi cijeli taj poredak. I Marija stoji na početku novozavjetnog poretka, novozavjetnih obećanja i svojom vjerom nosi cijeli taj poredak. Abraham se stoga zove praocem naše vjere. I Marija je pramajka novozavjetne vjere. Bez njezine vjere nema naše vjere. Prvakinja vjere, te temeljne kreposti, prvakinja je i model Crkve u svim drugim krepostima, koje se nadovezuju na vjeru i koje vjera nosi. Zato Sabor poziva Crkvu da se marijanski izrazi nasljedujući njezine kreposti (br. 65). Nismo drski kad kažemo da nam Isusove kreposti, koje nisu počivale na vjeri kao Marijine, tek onda postaju blize kad ih marijaniziramo, to jest kad ih ugledamo na Mariji nasljedovane u *vjeri*. Sve su to organizatori našeg ovogodišnjeg mariološko—marijanskog kongresa u Solinu imali na pameti kad su mu dali geslo: Blažena, jer si vjerovala.

Da još bolje osjetimo što znači da je Marija, majka—djevica, model Crkve, majke—djevice i kakva tu vlada međusobna ovisnost, recimo i ovo:

Marija kao model Crkve znači da Crkva postaje Crkva time što nasljeduje Mariju u njezinu djevičansku materinstvu po vjeri i ljubavi, po vjerno primljenoj riječi. Crkva kao majka u svom nastojanju ovisi o Marijinu djevičanskom materinstvu kao o svom vlastitom planu. Marijino djevičansko materinstvo je predložak prema kojemu Bog izgrađuje

¹⁸ C. POZO, S. I. *Mariologia*, Romae 1967, str. 64.

¹⁹ GODEFROY od SV. VIKTORA, *In Nat. B. Virg.*, Ms. Paris, Mazarine, 1002, fol. 109 r.

sliku majke Crkve. Crkva nije ništa drugo nego kopija Marije. Ona je reprodukcija Marije, samo u drugom redu nego što je red fizičkog bogomajčinstva, živi otisak Marijina lika u kršćanskoj zajednici. Marija je Krista prva rodila i unijela u svijet. Posredništvom Crkve Krist se unosi u pojedine duše. To je pak nastavak Isusova rođenja iz Marije, produljenje toga rađanja, njegov konačni dovršetak. Marija je već rađanjem Isusa u Betlehemu rodila i udove. Rodila ih je potencijalno. Propovijedanjem i krštenjem Crkva samo aktualizira ono što je već u potencijalnom stanju s Isusovim rođenjem od Marije došlo na svijet. U tom smislu rođenje Isusovo od Marije i od Crkve nisu dva rođenja, nego jedno, gledano dvofazno. Kristomaterinstvo Crkve je dovođenje do kraja kristomaterinstva Marijina. Zato se jednako i izvodi: vjerom i Duhom Svetim. Cistercit Izak, opat samostana Stelle, s pravom govori: »Marija i Crkva obje su Majka i Djevičica. Svaka začinje bez požude... Objе su Majka Kristova, ali jedna bez druge ne daje čitava Krista.«²⁰ Na temelju toga možemo reći: Marija i Crkva kao tip i antitip ne odnose se među sobom kao dvije odvojene stvarnosti, nego je tu antitip Crkva sjedinjena sa svojim tipom Marijom, pa se Marija ne samo odnosi na Crkvu, nego je ona eklezijalna stvarnost.

U te eklezijalne Marijine dubine i njezine bogomajčinske odnose s Kristom valja uputiti naš kult, naše štovanje, našu hiperduliju, očišćenje od svakog »neplodnog osjećaja i isprazne lakovjernosti« (br. 67). No o tome će u naše pokoncilsko vrijeme obilnije progovoriti Pavao VI.

3. *Marialis cultus*, pobudno pismo Pavla VI.

Osmo poglavlje LG, koje govori o Mariji, dio je dogmatske konstitucije. Zato je ono dogmatski koncilski traktat o Mariji. Govor o štovanju i pastoralnoj marijanskoj problematici sveden je na cigla dva broja, što je i razumljivo. Pobudno pismo *Cultus marialis* govori međutim isključivo o marijanskom štovanju. Dakle, s potanjim razglibom. No ne bez veze s temama samoga Sabora pa se u povezanosti sa Saborom može najbolje i razumjeti.

Sabor nam je dao Marijin lik kakav je u Sv. pismu. Time je taj lik htio riješiti povijesnih nanosa nebiblijske provenijencije. Papa ide korak dalje. On ne želi samo osloboditi Marijin lik od neautentičnih elemenata i izvući iz mreže nekritičnih pobožnih projekcija time što kao i Sabor inzistira na evanđeoskoj Marijinoj izvornosti, nego ide dalje, želeći Marijin biblijski lik posuvremeniti. Što to znači? Isto Marijino biće, s istim funkcijama stavljeno u odnos s današnjim društvom izgleda drukčije, jedne crte se više ističu od ostalih, druge tek danas dobivaju svoju pravu vrijednost, jer se novim društvom za njih stvorila prava sredina. Marijin evanđeoski lik je vječan lik. Papa želi da nam dođe do svijesti što taj vječni lik ima danas za nas, što znači za našu ljudsku i društvenu situaciju

²⁰ IZAK, opat samostana Stelle, *Serm.* 51. PL 196. 1863 A.

danas. Ne valja se vezati »uz sheme različitih kulturnih epoha niti uz antropološke koncepcije koje su na dnu tim shemama«, nego treba pronaći shemu svoje epohe. Evo primjera! *Suvremena žena, koja opravdano želi imati udjela u odlukama zajednice, s dubokom će radošću promatrati Mariju, koja u svom dijalogu s Bogom daje svoj aktivan i slobodan pristanak, ne za rješavanje nekog kontingentnog problema, nego za »dogodaj vjekova«, kako je s pravom bilo nazvano utjelovljenje Riječi (br. 37).*²¹ Slično valja danas Marijino djevičanstvo shvatiti ne zatvaranjem za vrijednosti ženidbenog staleža, »nego otvaranjem za Božju ljubav i spremanje za zvanje od svjetskog povijesnog značenja«. Njezino podlaganje Božjoj volji nije znak »pasivne podložnosti ili otuđene religioznosti«, nego junaštva prihvatiti i proglasiti Boga onim koji uzdiže ponižene i potlačene. Danas, u eri borbe siromašnih, njezina je situacija siromaštva, stradanja i bijega u izgnanstvo od posebne važnosti. Isto tako danas naglasak nije na ljubavi Marije prema Sinu, nego na njezinoj akciji kojom potpomaže vjeru apostolske zajednice u Krista (br. 37). Treba stoga u marijanskom štovanju neprestano paziti na dva zakona: na zakon o dvama hermeneutskim lukovima i na zakon psihološke dominante pojedinih povijesnih epoha. Nije hermeneutski dovoljno otkriti autentičnu evanđeosku stvarnost, nego je potrebno staviti još pitanje: kako se ta stvarnost odnosi prema današnjoj situaciji? Pri tome valja znati otkriti dominantne psihološke tonove današnje situacije i današnjega zbivanja. Ne radi se o zamračivanju evanđeoske stvarnosti nego o njezinu povijesnom kontekstiranju, kako bi mogla povijesno djelovati, a ne ostati povijesno frustrirana.

Kristocentričnost Marijina lika, zajedno s kristoafirmativnošću njezina djela i kristocentričnošću marijanske pobožnosti, možda je ono najbitnije i temeljno na što nas je Pavao VI. htio upozoriti u svom pobudnom pismu. U Djevici Mariji sve se odnosi prema Kristu i sve ovisi o njemu. U saborskom tekstu nema riječi »kristocentričnost«, ali je sam tekst stvarno kristocentričan. U naslovu odsjeka, u kojem o tom raspravlja, Papa upotrebljava i samu riječ »kristocentričnost« (br. 25). Za čim ide »kristocentričnost« u marijanskom štovanju? Za poštivanjem zakona integralizma (ne integrizma) u štovanju kršćanskog misterija. U spoznaju, u štovanju, u praksu kršćanin mora unositi cjelovit kršćanski misterij, a ne dijeliti ga. Kršćanski misterij je nedjeljiv. On je složen i jedinstven. Sve što bi na ovaj ili onaj način išlo za njegovim cijepanjem ugrožava ga. Marija je ugrađena u zgradu spasopovijesti. Ne možemo je štovati neovisno od te ugrađenosti, nego ovisno od te zgrade kao cjeline, kojoj je ugaoni kamen Krist. Znamo da pojedine božanske osobe nemaju svoga blagdana da se ne bi razorilo nedjeljivo jedinstvo Trojstva. Ni štovanjem Marije ne smije se razarati jedinstvo Majke i Sina. To je svima jasno. Ali ovdje se zapravo o tome i ne radi. Pavao VI. naime ide dalje u kristocentričnosti

²¹ Gornji broj (br. 27) odnosi se na: PAVAO VI., *Marialis cultus*. Hrvatski i latinski tekst izdala KS 1975. Dokumenti 44. Hrvatski prijevod izradio T. ŠAGI-BUNIĆ. Na isti se dokument odnose i slijedeći brojevi.

marijanskog štovanja danas. On kaže: *Nama se čini da je posebno u skladu s duhovnim usmjerenjem našega vremena, koje je tako-reći posve obuzeto i zahvaćeno »pitanjem Krista«, da u načinu izražavanja štovanja prema Djevici bude istaknut kristološki aspekt.* Suvremenost, dakle, zahtijeva da se u marijanskom štovanju ističe kristocentričnost. To će reći da se danas sa zahtjevom kristocentričnosti u marijanskom štovanju ne želi dijeliti lekcija kao da dosadašnje štovanje Majke Božje nije bilo kristocentrično, nego da dosadašnju kristocentričnost u marijanskom štovanju treba još više isticati zbog kristocentričnosti kairosa. Time će marijansko štovanje otupiti oštricu prigovora da je hegemonističko, separatističko i totalitarističko. Tako stoji stvar gledana sa strane današnjeg kristokairosa. Danas je Krist u centru vjerničke svijesti. Ta se svijest neće nipošto kristovski razviti ako bude hranjena izoliranim Kristom, odsječnim od njegove sredine, kao nekim beživotnim ideologom, nekim bezimenim revolucionarnim proleterom, nego tek onda ako u nju zađe integralni Krist sa svim svojim odnosima kao punokrvni Bogočovjek. Zato nije samo Marija upućena na Krista, nego je i Krist upućen na Mariju. Smanjivati marijansku pobožnost znači činiti medvjedu uslugu Kristu i Kristovoj stvari danas.

Pavao VI. nadalje traži *da raznoliki oblici štovanja prema Mariji posvuda poprime eklezijalni smisao i perspektivu*, da imaju eklezijalni značaj. To znači: Mariju treba štovati kao onu koja drži istaknuto mjesto, najuzvišenije i iza Krista nama najbliže u *Božjoj obitelji*, u *Božjem narodu*, u *Kristovu otajstvenom tijelu*, imajući pred očima sve ono, počev od njezina *fiata* do molitve u cenakulu prije silaska Duha Svetoga, čime je pridonijela za oblikovanje Crkve, ne zaboravljajući ni njezin odnos prema Crkvi, koji nas upućuje na paralelizam Marije i Crkve: i Djevica i Crkva surađuju na rađanju otajstvenog tijela Kristova, i Djevica i Crkva brinu se za Krista kao otkupitelja svijeta. Dapače, rađanje iz krila Crkve nije ništa drugo nego produljenje rađanja udova iz Marije time što je rodila Glavu tijela pa sva briga Crkve da čovječanstvu poda spasenje nije ništa drugo nego produljenje Marijine brige da svijetu dade otkupitelja. Zato, ljubeći Mariju, ljubimo majku Crkvu i ljubeći Crkvu, ljubimo majku Mariju (br. 28).

Osim tog unutrašnjeg ekleziološkog *sadržaja* (br. 28) valja u marijanskom štovanju osigurati mjesto za *ekleziološki tipizam* Marije. Marija je tip i model Crkve, a to znači tip i model štovanja Boga u Crkvi, tip i model crkvene liturgijske akcije. Kao što je Crkva mogla nastati samo prema slici Djevice, tako može i moliti i iskazivati Bogu štovanje jedino prema svome modelu. I Božji narod, crkvena zajednica, Božja obitelj, mora *slušati Božju riječ, moliti, rađati Božju djecu, prikazivati* kao Marija, koja je *Virgo audiens, Virgo orans, Virgo pariens* i *Virgo offerens*. Ne radi se samo o tom da sve to bude i Crkva, nego i o tome da Crkva sve to bude na Marijin način (br. 16-21). No pritom ne smije pustiti s vida kristocentrizam u molitvi i prikazivanju same Marije, na združenosť njezine molitve s Isusovom molitvom i na združenosť njezina prika-

zivanja s Isusovim prikazivanjem, kako u svom štovanju, ugledajući se na Mariju, ne bi zaboravila Krista, jedinog i glavnog liturga čovječanstva. Marija je Kristova pomoćnica i družica (*adiutrix et socia*). Ona jedino kao takva postoji.

Sabor opominje sve neka velikodušno gaje štovanje prema Blaženoj Djevici, osobito liturgijsko, neka vrlo cijene tradicionalne pobožnosti prema njoj, neka štuju slike (LG 67). Tekst Potkomisije nije posebno proglašavao liturgijsko štovanje. To je učinila Doktrinalna komisija. Pavao VI. snažno i opširno govori upravo o *liturgijskom* štovanju. Papa prelazi i marijanski tumači svu liturgijsku godinu i nalazi da liturgija slavi četiri velika blagdana Majke Božje (Bezgrješno Začeće, Bogomajčinstvo, Blagovijest, Velika Gospa), četiri manja (Mala Gospa, Pohod, Marija Žalosna, Prikazanje Gospodinovo) i šest pridolaznih, uz ostalo marijansko liturgijsko blago koje se nalazi rasuto po knjigama obnovljene liturgije (br. 2-23). U liturgiji ima toliko o Mariji da je po Papinu mišljenju dovoljno da se tim, uz Anđeo Gospodnji i kronicu, zadovolje sve potrebe čak i mističke duše. Papa nije suzdržljiv prema različitim izvanjskim praksama i pobožnim vježbama Djevičina štovanja, dapače očekuje od biskupskih konferencija, od mjesnih zajednica i od redovničkih obitelji da će ih obnoviti. Spreman je također podržati i nove oblike koji bi nikli iz autentičnog religioznog nadahnuća ili iz pastoralne osjetljivosti. Ipak govori samo o Angelusu i Ružariju (br. 40). Koliko je realno očekivati obnavljanje starih oblika štovanja ili nicanje novih, vidjet ćemo kasnije.

Konačno, Pavao VI. umeće u marijansko štovanje jednu od bitnih sastavnica vjere: Osobu i djelo Duha Svetoga. Sabor nije zanemario vezu Duha Svetoga s Marijom (LG 53), ali je propustio da o njoj potanje progovori (LG 65, 66). Možda se tu najbolje vidjelo koliko Učiteljstvo ovisi od teologije. Nemamo teološki razvijene pneumatologije, pa ni u odnosu prema Mariji. Sigurno nas šokira ako netko kaže, na primjer, da je Marija rodila Duha Svetoga u Isusovoj duši, da je on tamo snagom rađanja od Marije. A možda bi to teološko ispitivanje potvrdilo. U svakom slučaju Papa slijedi trend u molitvenom biću Crkve danas, koji je označen »novim vremenima Duha« i želi s njim povezati marijansko štovanje (br. 26). Time je i nehotice pokazao da je marijansko štovanje nešto eklezijalno živo, da ono živi u organizmu Crkve pa se zato nužno povezuje sa svim životnim impulsima u Crkvi. Inače bi postalo »corpus alienum« u živom organizmu Crkve. Danas je karizmatički val u Crkvi, to jest u životu Crkve. Naravno je da se prelije i preko marijanskog štovanja. To je samo znak da je to štovanje živo tkivo u Crkvi. Na teolozima je da mariološke teme Duha Svetoga razrade.

4. Današnje marijansko štovanje kod nas vezano uz Marijina svetišta

Kakvu sliku pruža štovanje Marije kod nas s obzirom na ono što smo rekli? Dakako da bi za pravi i vjerni odgovor trebalo o tom napisati

studiju, utemeljenu na dobro prikupljenim podacima. Ja se ograničujem na opći kratki dojam, stečen na temelju sažetih izvještaja upravitelja naših najznačajnijih Marijinih proštenjarskih svetišta: Bistrica, Trsat, Sinj, Tekije, Voćin, Olovo, Široki Brijeg, Gospa od Škrpjela, Remete, Trški Vrh, Vepric.²²

Kroz naša Gospina svetišta u kojima se redovito odvijaju proštenja, u četiri mjeseca, prođe oko pola milijuna vjernika. Ta su proštenja najveća manifestacija vjere kod nas. Sudeći po raspoloženju svećenika, pokretača Božjeg naroda, uvjetovanu više konkretnom situacijom, u kojoj religiozna idejna previranja stupaju u pozadinu, taj broj neće opadati. Ta hodočašća jesu i bit će časovi kad se hodočasnici manifestiraju kao Božji narod, kao široka zajednica Božjega naroda, kao zajednica koja prelazi granice župe ili biskupije. Da nije tih hodočašća, vjernici ne bi imali prilike jače i obuhvatnije iskustveno doživjeti temeljnu komponentu svog vjerničkog bića. Gospina svetišta u tom smislu igraju ulogu jeruzalemskog hrama u Starom zavjetu, koji je bio jedan i u koji su hodočastili sa svih strana na zborove Gospodnje. Kako znamo, s Isusom, živim hramom, nestaje kamenog jeruzalemskog hrama. Poslije, kad kršćanstvo bude gradilo hramove, slijedit će tradiciju sinagoga, kojih je bilo po svim većim mjestima, a ne tradiciju jeruzalemskoga hrama. Tek hramovi većeg i univerzalnijeg okupljanja vjernika obnavljat će donekle funkciju jeruzalemskog hrama. To su danas kod nas Gospina svetišta, svetišta kćeri Sionske.

Temeljne pobožnosti hodočasnika jesu ispovijed i Euharistija. Nigdje se ispovijed toliko ne traži i ne cijeni koliko u tim svetištima i nigdje se Euharistija ne proživljava tako duboko kao u njima. Daleko smo od svakog marijanskog hegemonizma i paraliturgizma!

Jedine, više-manje posebne pobožnosti koje se tamo izvode jesu krunica i križni put; jedna, dakle, biblijska i jedna kristološka.

U svim svetištima je blagdan Velike Gospe uglavnom najveća svetkovina. To je prvorazredna činjenica. Dva su, dakle, temeljna pokreta prema Mariji u hodočasničkoj duši: prema Onoj gore na nebo uznesenoj i prema Onoj dolje među Božjim narodom predstavljenoj u slici ili kipu. Točno prema Koncilu: Isusova Majka, kao što je, tijelom i dušom već proslavljena na nebu, slika i početak Crkve kakva ima biti u budućnosti, tako i na ovoj zemlji, dok ne dođe dan Gospodnji, svijetli putujućem Božjem narodu kao znak pouzdane nade i utjehe (LG 68).

Svetišta imaju ekumensku i humanu ulogu. U njima se nađe također različitih nacija. Pružaju priliku za evangeliziranje, jer ih posjećuju i mnogi turisti. Ipak nisu bez prigovora. Uočava se »niža religioznost« u želji za zabavom. Pojedina svetišta ne okupljaju sve razine vjernika, kao ni neke crkve. Na taj način odbijaju druge. Kršćanski caritas vezan

²² Na Trsatu je 15. X 1975. održan sastanak upravitelja Marijinih svetišta kod nas. Sastanak je sazvaio, organizirao i vodio dr Anton Benvin, profesor VBS u Rijeci, i to u ime Hrvatskog mariološkog instituta. Podatke ovdje donosim prema zapisniku o tom sastanku. Zapisničar je bio o. Emanuel Hoško, član HMI.

uz svetišta uvijek ne blista. Božju riječ koja se čuje u njima neću suditi, nego ću samo upozoriti da mora biti takva da ne provede alijenaciju od života.

I budući da su naša marijanska svetišta kristocentrična i ekleziološka, ne čudimo se što se pojavljuju inicijative u smjeru produbljivanja autentičnog kršćanskog duhovnog života u njihovoj sjeni. Tako oci karmelićani, čuvari Marijina svetišta u Remetama, namjeravaju uza nj osnovati duhovni centar, koji će svoju djelatnost izražavati organiziranjem seminara duhovnosti i vođenjem duhovnih vježbi. Voditelj svetišta u Vepricu također namjerava uz svetište organizirati dom duhovnih vježbi.

5. Ugroženost marijanskih pobožnosti

Tek nakon svega što smo ovdje rekli moći ćemo razumjeti neke pojave danas nesklone pravom marijanskom štovanju i odvagnuti njihovo značenje.

Zbog apokaliptički jako naglašene naše epohe — svaka je, naime, epoha apokaliptički naglašena — u nekim slojevima vjernika javlja se neke vrsti lakovjernost, o kojoj Papa govori u svom pobudnom pismu *Mariialis cultus*. Teško ju je u pojedinim slučajevima ustanoviti. Redovito je to amalgam vjere i magičnosti, molitve, žrtve, šutnje i strogo određenih formi. Podržavaju je male skupine, upornom izdržljivošću. Ne valja na nju navaljivati kao na važnu stvar. Nekritičnih i sklonih magijskom uvijek će biti među vjernicima. To je stvar više psihološke konstitucije pojedinaca nego vjerske prosvijećenosti. U demokratskom i pluralističkom društvu ekstremistička skupina redovita je pojava. Ona sama sebe dovoljno suprotstavlja općem ukusu pa nije opasna za zajednicu. Slično vrijedi i za religiozno društvo.

Ima onih koji misle da je danas, kad neki marijansko štovanje podvrgavaju kritici, najbolje šutjeti i marijanske pobožnosti potiskivati kao nešto nesuvremeno. Za takvo su držanje često motivirani ekumenskim razlozima. Misle da će šuteći o Mariji lakše prebroditi razlike koje vladaju između nas i odijeljene braće. Međutim, Sabor nas je poučio da o Mariji ne valja ekumenski šutjeti, nego ekumenski govoriti. Sam je pružio najbolji primjer kako se o Mariji ekumenski govori pa se neprestano valja vraćati na način na koji Sabor govori o Mariji.

Od apsolutne šutnje valja razlikovati relativnu šutnju u odnosu prema predsaborskom vremenu kao i pojavi relativnog opadanja marijanske pobožnosti. Dok su radovi internacionalnih kongresa prije Sabora obuhvaćali i do 18 svezaka, radovi tih kongresa održanih poslije Sabora svedeni su na 6 svezaka (San Domingo, Portugal, Bistrica, Rim). Mjesec svibanj je danas teško raspoznati u usporedbi s onim kakav je bio prije. Pobožnost Bezgrešnom Srcu Marijinu sve više blijedi — i tako dalje! To relativno opadanje marijanske pobožnosti sigurno ima različito korijenje kao, na primjer, vrijeme opće sekularizacije. Ili je razlog i veće naglašavanje Krista u kršćanskom životu kao i liturgičnosti njegove pobožnosti?

Pa i zahtijevanje veće kristocentričnosti u samoj marijanskoj pobožnosti može danas voditi k njezinu relativnom opadanju. Ako, naime, marijansko štovanje treba usmjeriti nekako tako da ujedno bude i štovanje samoga Krista, a ne vidi se da danas posebno štuju Ime Isusovo, Srce Isusovo, krv Isusovu, rane Isusove, muku Isusovu i tako dalje, jasno je da počinju jenjavati i razne izvanliturgijske marijanske pobožnosti. Zato mislim da danas teško može doći do njihova obnavljanja. Prije se nadati novim pobožnostima iz »pastoralne osjetljivosti«. To nas relativno kvantitativno opadanje marijanskih pobožnosti ipak previše ne žalosti, jer je u nekoj mjeri znak čišćeg i intenzivnijeg marijanskog štovanja uopće.

Ono što sada najviše ugrožava položaj Marije ipak je današnja kritika mariologije i marijanskog štovanja. Ta se kritika širi po cijeloj Evropi, a možda još više po Americi. Na okupu je nalazimo u djelu H. Künga *Christ sein*.

Svu mariologiju Küng sažima u dvije rečenice: Marija je majka Isusova i Marija je primjer i ugled kršćanskog vjerovanja. Kao Majka Isusova kasnije je povijesnim, vrlo problematičnim razvojem shvaćena Bogorodicom (Majkom Božjom). Kao primjer vjere Marija ne pokazuje nikakvu specijalnu vjeru, nikakve posebne uvide u Božja otajstva. Njezina je vjera prema Luki tipična vjera svakog kršćanina. Zabunom je poslije proglašena Majkom vjernika, kao što im je Abraham otac vjere.²³

Djevičanstvo Marijino nije središnja točka Evanđelja. Kršćanski se navještaj može proći i bez te teološke (etiološke) legende s ruba Novoga zavjeta. Nitko ne može biti obvezan da vjeruje u biološku činjenicu djevičanskog začeća ili rađanja. Djevičansko se rađanje nikako ne može shvatiti historijsko-biološkim događajem. U najbolju ruku treba ga shvatiti simbolom punim smisla.²⁴

Protiv bezgrješnog začeća Marijina Küng navodi cijele litanije razloga: nigdje se ne spominje u Novom zavjetu, sv. Bernard i sveti Toma odbacuju ga, na izričit način spominje se tek u 12. stoljeću, prijeporno je sve do 16. stoljeća, u vrijeme protureformacije sve više dolazi do izražaja; pravoslavci, a osobito evangelici odbacuju ga kao biblijski neosnovano.

Slična je stvar i s Marijinim uznesenjem na nebo. Dogmatizirao ga je Pio XII., najapsolutističkiji među posljednjim papama, protiv protestantskog, pravoslavnog i unutarkatoličkog mišljenja, iako u prvih pet stoljeća ni Pismo ni predaja ništa o tome ne zna, osim apokrifa, legenda, slika i blagdana.²⁵

Krivo bismo mislili da su to napadi na Mariju iz antimarijanskih pobuda ili iz stvarnih biblijskih i povijesnih poteškoća, koje Küng navodi. Te su poteškoće stoput prije Künga iznesene i već stoput riješene.

O čemu se onda radi?

²³ H. KUENG, *Christ sein*, Piper 1974, str. 449.

²⁴ H. KUENG, *Nav. dj.*, 446—447.

²⁵ H. KUENG, *Nav. dj.*, 444.

²⁶ H. KUENG, *Nav. dj.*, 451—52.

Radi se o jednom širem kontekstu. Radi se o Kristu i o današnjoj kristologiji, a govori o Mariji (bolje: protiv Marije) samo je nužni zahtjev nekih stavova u kristološkim problemima. To, nažalost, mnogim piscima antimarijanskih članaka ne mora uvijek ni biti jasno.

Danas se u kristologiji stavlja pitanje stvarnog Kristova božanstva, koje se želi svesti na funkcionalno shvaćeno božanstvo.²⁷ Ako Krist nije pravi Bog u smislu Kalcedonskog sabora, nego tu definiciju valja »posuvremeniti« u smislu funkcionalnog božanstva, onda je jasno da treba reći da je Marija »povijesno problematičnim razvojem« nazvana Bogorodicom, Majkom Božjom. I onda je isto tako jasno da je suvišno djevičansko začeće Isusovo. Da dobijemo čovjeka kroz koga se samo objavljuje Bog tek na pravi način, doista nije potreban biološki Božji zahvat.

Ako se danas tvrdi da je Kristovo uskrsnuće subjektivne naravi, u vjeri apostola, bez obzira na njegovo tijelo u grobu, onda je, doista, vrlo neprilično učiti da je Marija tijelom i dušom na nebo uznesena.

Danas se, dakle, ne radi prvotno o mariologiji nego o kristologiji. Tako se još jednom u povijesti pokazuje ispravno ono načelo: ne može se o Kristu nešto poricati, a da ujedno ne dodiruje i Mariju.

Ako, nadalje, želimo znati zašto o Kristu takvo pisanje, onda se moramo okrenuti jednom sistemu koji je započeo nekako u vrijeme reformacije (Bodin 1530-96). To je *deizam*, sistem naravne religije kao kriterija svih pozitivnih religija, koji odbacuje objavu u *strogom* smislu. Kao što je pozitivno pravo izvedeno iz naravnog prava, tako su prema tome sistemu i pozitivne religije izvodi naravne religije. Poslije stvaranja Bog više ne zahvaća *posebno* u tijek povijesti. Sve je dano na početku. Imanentnim snagama uz obično Božje sudjelovanje kozmos se evolvirao. Isto tako i čovjekova povijest. Sve se tim snagama daje protumačiti.²⁸ Te je misli na površinu iznio suosjećaj novovjekovnog čovjeka s prirodom i sa životom uklopljenim u prirodu, u materiju. Na taj se način čovjek doživljava cijelom prirodom, a budući da je taj dio najodličniji, sva je priroda i kozmos centriran oko čovjeka. Eto kolijevke antropocentrizma! Osjećajući te temeljne težnje današnjega čovjeka, neki moderni zamišljaju vrhunarav odmah pri stvaranju uklopljenu u narav, tako da nema razlike između naravi i vrhunaravi, gledano povijesno. Iz povijesne čovjekove naravi (a ona živi u vrhunaravi) nastoji se izvući objava, koja ne bi bila ništa drugo nego refleksija onoga što čovjek, kako je u povijesti ostvaren, jest. Ta bi se refleksija digla na vrhunac u Isusu Kristu, koji bi dešifrirao nas kao Božju djecu i kroza svoj odnos prema Bogu otkrio njegove očinske crte. Iz toga proizlazi suvišnost utjelovljenja, čudesa kao potvrde

²⁷ Vidi H. KUENG, Nav. dj., 434—440. Tekst tih stranica donijelo je na slovenskom *Znamenje* 2 (1976) 148—154.

²⁸ Procesna teologija danas razmahana u Americi misli da se Bog sudjelujući običnim načinom u povijesnom procesu i sam mijenja. O procesnoj teologiji vidi Ž. BEZIC u *Obn. život* 31 (1976) 271—282.

Božje riječi, uskrsnuća kao djela posebnog Božjeg zahvata. Da se ta suvišnost dokaže, provodi se demitologizacija Biblije, to jest na ovaj ili na onaj način, ovom ili onom metodom pokušava se dokazati da se ono što pripovijeda Sveto pismo zapravo nije dogodilo, nego da ono teologizira ili alegorizira (književne vrste sve i svuda).²⁹ Korijene deizma, kako rekosmo, seže u doba reformacije. Luther je, negirajući Crkvu, htio posuvremeniti kršćanstvo za svoje suvremenike. Njegovi sumišljenici danas svojim temeljnim postavkama ugrožavaju Luthera (Bultmann). Današnji tumači Božje riječi negiraju velikim dijelom povjesnost Evanđelja, da bi zadovoljili svoje suvremenike. Ne vide da ih njihovi suvremenici vode k negiranju same Božje Riječi. Ne provodi se tako posuvremenjavanje! To dobro znaju francuski svećenici, koji su se nedavno anketnim putem (74%) izjasnili za Isusovo uskrsnuće s *tijelom*.³⁰ Dakle, ne radi se o Mariji, ni o Kristu, ni o mitološkom licu Evanđelja, nego o jednom pozadinskom sistemu, kroz koji se gleda na sve to, iako svi nisu uvijek toga svjesni.

Upozorimo na kraju da nam se čini da još nije naglašeno sve što je potrebno za posuvremenjenje marijanskog štovanja, iako je sve izvedivo iz Sabora i pobudnice *Marialis cultus*. U kristocentriranju, naime, toga štovanja ne smijemo zaboraviti štovati Mariju ne u odnosu prema bilo kakvom Kristu, nego onakvom Kristu kakav se danas doživljava u Crkvi, a doživljava se kao mogućnost okristovljenja kozmosa i čovjeka po čovjekovu radu, kao mjesto ljubavi (agape), po kojoj čovjek jedino može izaći iz svoje današnje, racionalne, represivne civilizacije, kao domovina nade u apsolutnu budućnost, kao nosilac oslobođenja ljudskih prava i ljudskog dostojanstva. I budući da je Krist sve to po svom biću, po svojoj ontičkoj konstituciji, po rođenju, Marija je majka svega toga.

Zaključak

Vidjeli smo, dakle, situaciju mariologije i marijanskog štovanja neposredno prije Sabora. Stavili smo pred oči sliku Marije kako ju je oslikao Sabor. Istakli smo glavne misli iz pobudnice Pavla VI. *Marialis cultus*. Iznijeli smo situaciju marijanskog štovanja u našim najistaknutijim Marijinim svetištima. Upozorili smo na ugroženost toga štovanja danas.

Iz svega možemo povući ovaj zaključak: u mariologiji i marijanskom štovanju danas se ne događa ništa posebno što se ne bi događalo s kršćanstvom u cjelini u vezi s njegovom povijesnom uvjetovanošću. Pritom se pod vodstvom Sabora i pape Pavla VI. ide za boljim određenjem mjesta koje Marija drži u cjelokupnom kršćanskom otajstvu, za boljim

²⁹ O deizmu vidi J. TH. ENGERT, *Deismus* u LThK 3, 195—199.

³⁰ *La Documentation catholique*, 9 (1976) 407.

uklapanjem njezina kulta u kult Crkve općenito, kao i za njegovim teoretskim produbljanjem i praktičnim čišćenjem. Ugroženost Marijina dostojanstva i marijanskog štovanja ne treba shvatiti posebnim napadom baš na Mariju. Ta je ugroženost nužan refleksi na Mariji one ugroženosti koja danas ugrožava kršćanski misterij u cjelini.

WAS GESCHIEHT HEUTE IN DER MARIOLOGIE?

Zusammenfassung

Der Verfasser des vorliegenden Aufsatzes befaßt sich zunächst mit der Mariologie und dem Marienkult, wie sie unmittelbar vor dem Zweiten vatikanischen Konzil gehandhabt wurden. Dann stellt er uns jenes Marienbild vor Augen, das vom Konzil selbst vermittelt wurde, und hebt zugleich einige wichtige Gedanken aus dem Schreiben Pauls VI. »*Marialis cultus*« hervor. Er stellt noch die Formen der Marienverehrung in den bekanntesten kroatischen Wallfahrtsorten dar. Dabei will er auch die Gefährdung des Marienkultes heute nicht unbeachtet lassen.

Auf Grund dieser Bestandsaufnahme zieht der Autor einige Schlußfolgerungen:

Auf dem Gebiet der Mariologie und des Marienkultes gibt es keine in die Augen springenden Ereignisse, die nicht schon in der allgemeinen durch historische Entwicklung bedingten Situation der Christenheit sichtbar wären. Man versucht jedoch unter der Führung der Konzilsideen und der päpstlichen Richtlinien jenen Ort genauer zu bestimmen, den Maria in der Gesamtheit des christlichen Mysteriums einnimmt, und ihren Kult, nachdem man ihn theoretisch vertieft und in der Praxis geläutert hat, in den der gesamten Kirche besser einzufügen.

Wenn schon die Würde Mariens und ihre Verehrung heute von verschiedenen Seiten her bedroht ist, so braucht man das nicht als einen direkten Angriff gegen Maria zu verstehen. Vielmehr ist das eine notwendige Widerspiegelung jener Bedrohung, die sich gegen das ganze christliche Mysterium wendet.